

NAGY ZOLTÁN

A faktoring mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység

A tanulmány a faktoring szabályozásával foglalkozik, különösen a közjogi és magánjogi szabályozás problémái kapcsán ad áttekintést. Ahhoz azonban, hogy a magyar szabályozás ellentmondásait megértsük, a cikk – rövid európai áttekintés mellett – kiemelten foglalkozik az Európai Unióba 2004-ben belépett egyes tagállamok jogi megoldásaival. A cikk tárgyalja a faktoring pénzkölcsönnyújtási tevékenységként való megítélését, mivel a hitelintézeti törvény a faktoringot ebbe a tevékenységi körbe sorolja be, illetve a hitel és pénzkölcsön különös nemeként határozza meg. Ezért a cikk részletes elemzéssel összeveti a Polgári Törvénykönyv és a hitelintézeti törvény jogintézményeit. Foglalkozunk a faktoring nemzetközi követelésvásárlásra vonatkozó szabályozásával is. Az UNIDROIT Egyezmény ugyan nem terjed ki a belföldi faktoringra, azonban jogi megoldásai mintául szolgálhatnak részben a jövőbeli szabályozás, részben a joggyakorlat számára, ezért a tanulmány utal az egyezmény megoldásaira. A cikk azonban nemcsak a problémák felvetésére koncentrálnak, hanem javaslatot tesz a jogszabályi hiányosságok kiküszöbölésére is,

BEVEZETÉS

A faktoringot a hazai közjogi és magánjogi szabályozás egyaránt mostohán kezelte a korábbi évtizedekben. Ez világosan jelezte, hogy a jogintézmény gazdasági jelentőségét alábecsülték mind a gazdasági élet, mind a jogi szakma szereplői.¹ A helyzet napjainkra teljes mértékben megváltozott, az üzletág dinamikus növekedésnek indult, és volumenében is kezd jelentőssé válni.² Ez azonban már indokolná a jogalkotásban is a szélesebb körű és pontosabb szabályozást, amelynek hiánya esetleg a további növekedés gátjává válhat.

Sajnos, a Polgári Törvénykönyv kodifikációja során nem határozták meg nevesített szerződési típusként az ügylettípust. A magánjogi szabályozás helyett tehát a közjogi, pénzügyi jogi szabályozásnak kellene felvállalnia a jogintézmény szabatos meghatározását. Ez nyilvánvalóan a pénzügyi jog területén nehezebb feladat, különösen azért, mert elkerülhetetlenül érinti a magánjogi szabályozás átdolgozását is, amely kívül esik a pénzügyi jog feladatkörén. Az „elkerülhetetlenség” alatt azt értem, hogy a faktoring-jogviszonyokkal

1 A faktoringpiac 1998-ban még csak 28 868 millió forint forgalmat ért el, amely 2001-re már 150 121 millió forintot tett ki. (MARTINKÓ KÁROLY: Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupipőkéje, Saldo Rt., Budapest, 2002. 91. o.) Ez a forgalom a 2002–2007 közötti időszakban tovább nőtt, 2007-re eléri a 700 milliárd forintos összeget (FARKAS BARBARA: Felemásan nőtt a faktorpiac, *Világgazdaság*, 2007. január 16., 14. o.)

2 MARTINKÓ [2002] id. mű 61. o.: A mai modern faktoring az 1970-es évektől kezdődően alakult ki Nyugat-Európában, Magyarországon pedig az 1990-es években válik ismertté.

kapcsolatban egyre több jogvita keletkezik, és a bíróságoknak a tételes jog kevés segítséget nyújt a helyes döntés meghozatalában.

A gyakorlati szakemberek egyre többször említik, hogy szükség lenne egy önálló faktoringtörvény létrehozására. Ettől a szakmai minisztérium és a jogalkotó egyaránt elzárkózott, arra hivatkozva, hogy van egy egységes faktoringtörvényünk.³ Azonban ez csak a nemzetközi követelésvételemről szól, és belföldön kötelező jelleggel nem alkalmazható, illetve a jogalkalmazók sem támaszkodnak erre a jogszabályra; értelmezési kérdésekben is ritkán hivatkozik rá a bírói gyakorlat.

A faktoring „őshazája”, az Egyesült Államok mutat példát a kontinentális jogterületnek, amikor egységes szabályozást alakít ki a faktoringtevékenységre már 1954-ben⁴, illetve hasonló szabályozást találunk az angol törvényhozás területén⁵.

A nyugat-európai országok gyakorlatában a szabályozás hasonló a magyar jogéhoz: a polgári jogi szabályozás nem nevesített szerződési konstrukciókat alkalmaz, mint például a német szabályozás.⁶

Érdemes azonban a volt szocialista országok jogi szabályozását részletesebben áttekinteni, különösen azt, hogy milyen további lehetőségek nyílnak a törvényi szabályozás fejlesztésére. Ezek az országok hasonló gazdasági, politikai, társadalmi fejlődésen mentek keresztül, mint Magyarország, de mégis eltérő jogi megoldásokat alkalmaztak a jogintézmény szabályozására.⁷

1. A FAKTORING JOGI SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ EGYES TAGÁLLAMAIBAN

A faktoringfinanszírozás jelentőségének elemzésénél egy világbanki tanulmány is kiemeli – négy szempontba gyűjtve faktoring előnyeit –, hogy a 2004-ben belépő új tagállamok számára a kis- és középvállalkozások finanszírozásában ez az egyik legfőbb finanszírozási technika.⁸

Az első fontos előnynek tekinthetjük, hogy a faktoring kiemeli az esedékes követeléseket a kötelezett (adós) vagyonából, ami fizetéseképtelenség esetén fontos, különösen, ha az adott országnak kezdetleges, vagy nem hatékony a jogrendszere.

3 1997. évi LXXXV. törvény a nemzetközi követelésvételemről szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről. Az egyezmény a Magyar Köztársaság jogszabályozásában 1996. december 1-jén lépett hatályba (továbbiakban UNIDROIT Egyezmény).

4 A Uniform Commercial Code (UCC), azaz az Egységes Kereskedelmi Törvény Pennsylvaniában született meg, és mára már valamennyi szövetségi állam alkalmazza. (MARTINKÓ [2002], id. mű 59. o.) Az USA-ban egyébként született korábban is egy önálló faktoringtörvény, a Factors Act (1889). (SZÓCSIK EDINA: A faktorálási üzletág, *Befektetés* 4/1988. 45. o.)

5 MARTINKÓ [2002], id. mű 59. o.

103/2003. (I. 25.) Kormányhatározat: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (Ptk. koncepció [2003])

7 Az elemzést és az ismertetést a Világbank szakértőinek a kelet-európai országok faktoringfinanszírozásáról szóló tanulmánya alapján készítettem el (BAKKER, MARIA H. R.–KLAPPER, LEORA F.–UDELL, GREGORY F.: Financing Small and Medium-size Enterprises with Factoring: Global Growth in Factoring – and its Potential in Eastern Europe, The World Bank, Warsaw, 2004.). A tanulmány nyolc, a Európai Unióhoz csatlakozó ország – Csehország, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Szlovénia, Magyarország – jogrendszerét vizsgálta meg.

8 BAKKER, MARIA H. R.–KLAPPER, LEORA F.–UDELL [2004], id. mű 22. o.

Másodsorban – az ún. vagyonalapú finanszírozás egyik típusaként – különleges előnnyel rendelkezik a magas kockázatú kis- és középvállalkozások finanszírozása terén. Ennek véleményem szerint azért is különös jelentősége van ezekben az országokban, mivel a forogészközhiány nagy mértékben akadályozza működésüket és fejlődésüket.

Harmadsorban az információs struktúra hiányosságai is a faktoring felé terelik az ügyfeleket. A faktorálást végző pénzügyi intézmények elsősorban magát a követelést minősítik, kevésbé veszik figyelembe magát a követelés értékesítőjét. A minősítés tehát a követelés kötelezettjét érinti. A világbanki jelentés is kiemeli az információs hiányosságokat, amelyek három területen különösen jelentősek:⁹

- a kis- és középvállalkozások kevésbé informáltak, mint a nagyvállalatok;
- az alacsony könyvelési színvonal;
- az auditált pénzügyi jelentések hiánya.

Ezért egyrészt előnyösebb a faktoring az egyéb hitelkonstrukcióknál¹⁰, másrészt hátrányt jelent, mert az információk hiánya problémák forrása lehet a faktorcégek számára is.¹¹

Negyedszer: az exportot alapvetően befolyásolja a faktoringtevékenység, különösen a fejlődés korai fázisában lévő kis- és középvállalkozásoknál. A nemzetközi faktoring azonban nemcsak forrást biztosít, hanem biztonságosabbá is teszi a külföldre irányuló szállításokat.

A jogi környezet, egy ország jogrendjének a szilárdsága alapvetően befolyásolja a pénzügyi tranzakciókba vetett kölcsönös bizalom alakulását az állami intézmények, a természetes személyek és a gazdálkodó szervezetek között. *Arrow* szerint a bizalom a kereskedelmi tranzakciók „fontos kenőolaja”; továbbá *Harhoff* és *Korting* kutatásai is igazolják, hogy a bizalom foka befolyásolja azokat a feltételeket, amelyek alapján a bankok kölcsönt nyújtanak a kis- és középvállalkozásoknak.¹²

A jogrend és a fejlődés szoros összefüggésben van Európában, ami azt jelenti, hogy a szilárd jogrenddel bíró országok gyorsabban fejlődtek gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt.¹³ A jogi szabályozásban a faktoring területén is találunk azonos és eltérő megoldásokat.¹⁴

Csehország és Szlovákia polgári törvénykönyvei hasonló szabályokat tartalmaznak a követelések átruházásáról. A követeléseket a polgári törvénykönyvben definiált átruházási szerződéssel lehet átruházni. A követelés megvásárlója bármilyen jogi személy lehet, és

9 BAKKER, MARIA H. R.–KLAPPER, LEORA F.–UDELL [2004], id. mű 23. o.

10 A faktoringgal konkuráló konstrukcióknak tekinti a tanulmány a financial statement lendinget, a relationship lendinget és a credit-scored lendinget. A financial statement lending esetén a kölcsön nyújtása a kölcsönfelvő pénzügyi kimutatása alapján (auditált beszámoló), a minősítés segítségével történik. A relationship lending esetén a vevőkör elemzése és egyéb információk alapján történik a hitel odaítélése, míg a credit-scored lending esetén speciális banki mutatók, kvantitatív vizsgálat alapján történik a hitelnyújtás (id. mű 23. o.).

11 A tanulmány szerint a fizetések teljesítéséről szóló – például az állami hitelnyilvántartók, a magánkézben levő üzleti hitelnyilvántartó irodák, a hitelbiztosító társaságok, valamint maguk a faktorok által gyűjtött – adatok csekély mennyisége bonyodalmakat fog okozni a belföldi követelések faktorálása tekintetében. A külföldi követelések esetén, ha a számla kötelezettje fejlett ipari országokból való, ez a probléma nem annyira jelentős, mivel ezekben az országokban fejlettebb az információs struktúra (id. mű 23. o.).

12 Hasonló eredményre jutott az EBRD „Jelentés az átmenetről 2003” című tanulmánya is (id. mű 28. o.).

13 A jogrend minősítése azt veszi figyelembe, hogy a jogi szabályozás mennyire illeszkedik a nemzetközi szten-derdekhez (id. mű 28. o.).

14 BAKKER, MARIA H. R.–KLAPPER, LEORA F.–UDELL [2004], id. mű 30. o. Az egyes országok jogi szabályozásának főbb jellemzőit foglalja össze a tanulmány táblázatos formában is.

nem kell engedéllyel rendelkeznie ahhoz, hogy követeléseket vásároljon. Az átruházás érvényességéhez szükséges az adós értesítése. Nincsen jogilag szabályozott rendszer az átruházás nyilvántartásba való bejegyzésére, annak érdekében, hogy harmadik személlyel szemben is érvényes legyen. Ebből kifolyólag a harmadik személy hivatkozhat az átruházás érvénytelenségére. Csehszlovákia 1990-ben aláírta az UNIDROIT Egyezményt.¹⁵

Észtország hitelintézeti törvénye értelmében a pénzügyi intézmények a pénzügyi szolgáltatások széles skáláját kínálhatják ügyfeleiknek, ideértve a hitelezést, a lízinget és pénzügyi eszközöket. Mindezekon felül az intézmények a felsoroltakon kívüli szolgáltatásokat is nyújthatnak, amennyiben azok közvetlenül kötődnek fő tevékenységükhöz vagy kiegészítik azt, és amennyiben alapítanak vagy vásárolnak olyan leányvállalatokat, amelyek ezeket a szolgáltatásokat biztosítják. Habár a törvény nem használja kifejezetten a faktoring kifejezést, megfogalmazása kellően általános ahhoz, hogy a felsorolt pénzügyi szolgáltatások között magába foglalja a faktoringot is. Azok a cégek, amelyek lízinggel és faktoringgal foglalkoznak, általában hitelintézetek leányvállalatai. Mindezekon felül számos pénzügyi lízingcég kínál faktoring szolgáltatásokat. A faktoringügyletek lehetnek visszkeresetesek vagy visszkereset nélküliek. Visszkeresetes faktoring esetén a faktortól a követelés eladója visszavásárolhatja a kifizetetlen követelést. A követelések értékelésére vonatkozó általános szabályok a faktoringból származó követelésekre is vonatkoznak.

Lettország banktörvénye engedélyezi a bankoknak lízing- és faktoringműveletek végzését, továbbá 1998-ban életbe léptették az UNIDROIT által létrehozott nemzetközi faktoringegyezmény szabályait.

Annak érdekében, hogy kiszélesítse a banki műveletek körét, a Litván Nemzeti Bank 1999-ben újabb típusú műveletek végzésére – faktoring, pénzügyi közvetítés és készpénzkezelés (cash management) – jogosította fel a bankokat. Ezenkívül 2001-ben az új polgári törvénykönyv számos szerződéstípus – köztük a faktoring – szabályozását összhangba hozta a nemzetközi joggal.

Lengyelországban az 1997-es banktörvény felsorolja a bankok által végezhető tevékenységeket, és megteremtí a bankok faktoring szolgáltatásainak szabályozási hátterét. Mindazonáltal a felsorolt tevékenységeket nem kizárólag a bankok végezhetik, ezért más pénzügyi intézmények is jogosultak faktoring szolgáltatás nyújtására.

Szlovéniában az 1999-es banktörvény kimondja, hogy a bankok nyújthatnak faktoring szolgáltatásokat. A törvény meghatározása értelmében a faktoring szolgáltatás „*részletfizetésekben megnyilvánuló követelések megvásárlása visszkereseti joggal vagy anélkül*”. A lakosok és nem lakosok közötti hitel- és garanciaszerződések szabályozásában a külföldi valuta-törvény az irányadó. A jogszabály kereskedelmi- és magánhiteleket különböztet meg, és a faktoringot a kereskedelmi hitelek közé sorolja, amennyiben az alapul fekvő szerződések úgyszintén kereskedelmi hitelek.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a faktoringot elsősorban pénzügyi szolgáltatásként, és jellemzően engedélyköteles tevékenységként határozzák meg. A szigorúbb szabályozás kizárólag a bankokat jogosítja fel erre a tevékenységre; enyhébb szabályozási körben ez más pénzügyi intézmények számára is megengedett, és csak kivételesen fordul elő, hogy bárki végezhesse ezt a tevékenységet.

A közjogi szabályozás mellett megtalálhatjuk ezekben az országokban a rendezett magánjogi szabályozást, továbbá jellemző az UNIDROIT Egyezmény hatályba lépése, ezáltal a nemzetközi faktoring szabályozásának a megerősítése.

Ebből a szempontból a hazai szabályozás is hasonlít az említett országok jogrendjéhez, hiszen a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény¹⁶ határozza meg a faktoring mint engedélyköteles pénzügyi szolgáltatás fogalmát. Az intézményi struktúra tekintetében rögzíti, hogy ezt a pénzügyi tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetik üzletszerűen. A nemzetközi faktoring szabályai is rögzítettek az UNIDROIT Egyezmény 1996-os bevezetése óta.¹⁷ Általánosságban ki kell emelni – és e tekintetben is egyetértek az idézett tanulmány megállapításaival –, hogy a legtöbb probléma a magánjogi szabályozás területén akad, amelynek azonban részletesebb és önálló vizsgálata szükséges, így a jelen tanulmányban csak néhány kérdésre utalnék.

A közjogi szabályozástól a magánjogi szabályozás rendszere teljes mértékben eltér. A magánjogi szabályozás ugyan egy fejezetbe vonja a bank- és hitelviszonyok szabályozását, de ez nem jelenti a Ptk.-ban a teljes körű szabályozást.¹⁸ A bank- és hitelviszonyok körében a hitel- és a kölcsönszerződés, a bankszámla- és a betétszerződés, a folyószámla-szerződés, a takaréketét-szerződés szabályozása történt meg. Jellegükből adódóan más pénzügyi szolgáltatásokat vagy nem szabályoz nevesített szerződésként (lízing, faktoring stb.), vagy a Ptk. más fejezetben határozta meg, mint például a bankgaranciát,¹⁹ amely a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között szerepel.

A faktoring szerződést – véleményem szerint tévesen – engedményezési szerződésként határozza meg a Ptk. magyarázata, egy legfelsőbb bírósági döntés alapján.²⁰ A Ptk. magyarázata a faktoring szerződést valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházásaként, illetve megvásárlásaként fogja fel, kimondva, hogy a faktoring szerződés lényegileg engedményezési szerződésként értelmezhető. Ezt megalapozandó, egy szerintem helytelen, a Legfelsőbb Bíróság által hozott eseti döntésre hivatkozik.²¹ Az előremutató felfogás szerint a faktoring polgári jogi értelemben egy atipikus szerződés, amelynek csak kiegészítő, mögöttes szabálya lehet az engedményezés.²² Ez a felfogás egyébként már a bírói jogalkalmazásban is megjelent,²³ azaz a faktoring lényege a követelésnek a megvásárlása, megelőlegezése. A faktoring tehát a jogalkalmazói felfogás szerint olyan atipikus szerződés, amely a felek üzleti szerződési céljától, szándékától függően a visszterhes engedményezés, az adásvétel, illetve a hitelviszony elemeit foglalja magába. Ez a bírói felfogás tehát – véleményem szerint helyesen – nem tesz egyenlőségjelet a faktoring és az engedményezési jogviszony közé.

A magánjogi problémafelvetés azonban mélyebb elemzést indokol, így itt csak összefoglalnám a jelenlegi magánjogi szabályozásnak a pénzügyi szolgáltatásokra, ezen belül a

16 1996. évi CXII. tv. a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)

17 UNIDROIT Egyezmény

18 Ptk. (1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről) 522. §–534. §

19 Ptk. 249. §

20 GELLÉRT GYÖRGY (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata I–II., Complex Kft., Budapest, 2007., 1179. o.

21 BH 1999. 77. (LB. Gf. I. 32.886/1997. sz.)

22 NOCHTA TIBOR: Vázlatok a faktoring szerződés magánjogi alapkérdéseire, *Magyar Jog* 12/1996., 715. o.; MIS-

KOLCZI BODNÁR PÉTER: Speciális adásvételi szerződések II., *Gazdaság és Jog* 3/1996., 5–6. o.

23 BH 2005. 72. (Szegedi Ítéletábla Gf. I. 30. 511/2003. sz.)

factoringra vonatkozó kérdéseit. A legfontosabb probléma annak az összhangnak a hiánya, aminek alapján módosítani kellene a közjogi szabályokat, vagy a magánjogi szabályozást a jelenleg folyó kodifikáció során részben a közjogi szabályozáshoz, részben a gazdasági élet változásaihoz kellene igazítani.²⁴

Kiemelendő, hogy elmaradott és rossz a Ptk. fogalomhasználata, mivel több helyen a pénzügyintézet fogalmát használja a törvény, holott ez a fogalom a Pit.-ben volt használatos, jelenleg a pénzügyi intézmény elnevezés hatályos.²⁵ A szabályozás nem veszi figyelembe, hogy a pénzügyi vállalkozások is nyújthatnak pénzkölcsönt, és a bankkölcsön fogalmát használja mind a törvényszövegben, mind a magyarázatban, ami szintén ellentmond a közjogi szabályozásnak.²⁶

Nem fejezi ki a kor követelményeit,²⁷ hiszen a kétszintű bankrendszerre történő átállás után a bank és hitelviszonyok szabályozása érdemben nem változott, és az új típusú pénzügyi szolgáltatások polgári jogi kereteit is ezek a szabályok adják, de nem képesek az újszerű követelményeknek megfelelni.²⁸

Hiányos továbbá a szabályozás, mivel a tömegesen előforduló szerződési típusok nem nevesítettek, és a jogalkotás ezeket sajnos a jövőben sem kívánja szabályozni,²⁹ ami jogbizonytalanságot okoz.³⁰

2. A FAKTORING MINT A HITEL- ÉS PÉNZKÖLCSÖNNYÚJTÁS KÜLÖNÖS NEME

A factoringtevékenységet a hiteltípusú szolgáltatások rendszerén belül a hitel- és pénzkölcsön nyújtásának különös nemeként szerepel.³¹ A Hpt. rendszertanilag az értelmező rendelkezések között definiálja a factoringot mint a követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlását, megelőlegezését (ideértve a factoringot és forfetírozást is), valamint leszámítolását, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének a nyilvántartását és a kintlevőségek beszedését ki végzi.³²

Az első kérdés, hogy beilleszthető-e a factoringtevékenység a pénzkölcsön nyújtásának a fogalmába, és helyes-e a Hpt. besorolása. Véleményem szerint a factoring egy össze-

24 SÁRKÓZY TAMÁS: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról, *Gazdaság és Jog* 1/2007., 7. o.

25 Ptk. 523.§ (1)–(2) bek.

26 Ptk. 523.§ (2) bek.: *Ha a hitelező pénzügyintézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában –, az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).* GELLÉRT [2007] id. mű 1891. o.: *Bankkölcsönről van szó minden olyan esetben, amikor pénzügyintézet nyújt kölcsönt.*

27 SÁRKÓZY [2007] id. mű 7. o.

28 SZENTIVÁNYI IVÁN: A kétszintű bankrendszer tíz éve és a bankügyletek szabályozásának fejlődése, *Gazdaság és Jog* 7–8/1997., 25. o. Ilyenek például a szerző szerint a bankszámla- és betétszerződések.

29 SZENTIVÁNYI [1997] id. mű 26. o. A szerző ilyen ügyletnek tekinti többek között a folyószámlahitelt, a factoringot, pénzügyi lízinget, leszámítolást, visszleszámítolást, pénz- és kölcsönügyletek közvetítését, a banki határidős és opciós ügyletek lebonyolítását, fedezeti ügyleteket.

30 SÁRKÓZY [2007] id. mű 7. o. Hasonló véleményen van a szerző is. Véleménye szerint – amellyel messzemenőig egyetértek –, a Ptk. szerződéses része háttérbe szorítja a gazdasági szerződéseket. Ő is fontosnak tartaná a gyakorlat alapján, hogy néhány jelenleg még nem nevesített szerződéstípus önálló szerződéstípusként jelenjen meg a Ptk.-ban: a lízing, a factoring, a franchise, a vagyonkezelési, a koncessziós, a szponzorálási és merchandising, valamint a raktározási szerződés.

31 FÖLDES GÁBOR: *Pénzügyi jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 325–327. o.

32 Hpt. 2. sz. melléklet I. 10.2. b)

tett, komplex szolgáltatáscsomagból álló ügylet, amely nem viseli magán teljes mértékben a pénzkölcsönnyújtás jellemzőit, attól eltérő közjogi és magánjogi ügyletként kezelendő. Ez nem jelenti azt, hogy nincs közös vonása a faktoringnak a pénzkölcsön nyújtásával, de véleményem szerint nem határozható meg a faktoring a pénzkölcsön különös nemeként. Ezt támasztja alá az Ápt. és a Pit. szabályozása, illetve több külföldi jogforrás, amelyben önálló ügyletként sorolják be a pénzügyi szolgáltatások közé. Mind az Ápt., mind a Pit. önálló pénzügyi tevékenységként kezelte a követelésvásárlást.³³ De ha megnézzük mind az osztrák, mind a német bankjogi szabályozást, ott is önálló ügyletként definiálja a faktoringügyletet.

A KWG nem említi ugyan a banki ügyletek között, mivel itt csak a hitelintézetek által végezhető tevékenységet sorolja föl, de más jogszabályhelyen már megtaláljuk nevesítve, mint a pénzkövetelések ellenérték fejében történő megszerzését, amely nem kizárólagosan hitelintézetként végezhető tevékenység.³⁴

Az osztrák bankjogi szabályozás viszont a bankügyletek körébe sorolja, és önálló ügyletként a hitelügyletektől megkülönböztetve tünteti fel faktoringügylet elnevezéssel.³⁵ A BWG az ügyletet áruszállításra vagy szolgáltatásokra szóló követelések felvásárlásának tekinti, átvállalva a követelés kockázatát és a követelések behajtását, kizárva az ügylet fogalmából a hitelbiztosítási tevékenységet.

A hitel és pénzkölcsön nyújtása mint pénzügyi szolgáltatás gyűjtőfogalomként szerepel a Hpt.-ben³⁶, tehát nem csak a faktoringtevékenységet öleli fel.³⁷ A gyűjtőfogalmi jellegét két aspektusa adja. Egyrészt különféle ügylettípusokat ölel fel:

33 Az 1979. évi II. törvény (Ápt.) végrehajtási rendelete (23/1979. [VI.28.] MTr.) Vhr. 41.§ (1) bek. önállóan határozza meg mint áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlását és eladását. A Pit. szintén önálló pénzügyi tevékenységként határozza meg a 4. § (1) bek. k) pontjában mint követelések megvásárlását (faktoringügylet). A Pit. a fogalmat részletesen a 3. § (1) bek. b) pontjában határozza meg.

34 Gesetz über das Kreditwesen (Kreditwesengesetz – KWG [2005]). A német jogi szabályozás a bankügyletek, pénzügyi szolgáltatások felsorolását a fogalom meghatározások között nevesíti: 1.§ (1)–(3) bek. A faktoringtevékenységet az 1. § (3) bek. sorolja fel.

35 Az osztrák jogi szabályozás a Bankwesengesetz (BWG [2002]) 1. § (1) bek. 16. pontjában határozza meg a fogalmat, és sorolja be a bankügyletek közé (Factoringgeschäft).

36 Hpt. 2. sz. melléklet I. 10. pontja:

10. Hitel és pénzkölcsön nyújtása:

10.1. Hitelnyújtás: a hitelező és az adós között írásban létesített hitelszerződés alapján meghatározott hitelkezelésre tartása az adós részére jutalék ellenében, és a hitelintézet kötelezettségvállalása meghatározott szerződési feltételek megléte esetén a kölcsönszerződés megkötésére, vagy egyéb hitelművelet végzésére.

10.2. Pénzkölcsönnyújtás:

a) a hitelező és az adós között létesített hitel-, illetve kölcsönszerződés alapján a pénzösszeg rendelkezésre bocsátása, amelyet az adós a szerződésben megállapított időpontban – kamat ellenében vagy anélkül – köteles visszafizetni;
b) követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfitírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszédését ki végzi;

c) minden olyan megállapodás, amely értékpapír vételéről és határidős visszazáraztatásról rendelkezik és a szerződés tárgyát képező értékpapírok a vevő (hitelező) javára az ellenérték óvadéki biztosítékaul szolgálnak úgy, hogy azokat az ügylet ideje alatt további ügyletben sem elidegeníteni, sem megterhelni nem lehet;

d) a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló külön törvény szerinti önálló zálogjog vásárlása és egyidejű eladása útján végzett tevékenység;

e) zálogkölcsön nyújtása.

10.3. A hitel és pénzkölcsön nyújtására irányuló pénzügyi szolgáltatási tevékenység a hitelképesség vizsgálatával, a hitel- és kölcsönszerződések előkészítésével, a folyósított kölcsönök nyilvántartásával, figyelemmel kíséréssel, ellenőrzésével, a behajtással kapcsolatos intézkedéseket is magában foglalja.

37 LENTNER CSABA: Pénzpiacok szabályozása Magyarországon, Akadémiai Kiadó, Budapest 2006., 70. o.

- hitelnyújtás;
- pénzkölcsönnyújtás;
- faktoring, forfetírozás;
- repoügylet;
- önálló zálogjog vásárlása és egyidejű eladása.

Másrészt a hitel és pénzkölcsön nyújtásához kapcsolódó kiegészítő tevékenységeket is e fogalmi körbe vonja, így beletartozik a pénzügyi szolgáltatásba a hitelképesség vizsgálata, a szerződések előkészítése, nyilvántartása, a hitelmonitoring, illetve a követelések beszedése. Jól látszik tehát, hogy a jogalkotó az ügyletekhez kapcsolódó adminisztrációs és szakértői tevékenységeket is beleérti a szolgáltatásba.³⁸ Ezek a kiegészítő tevékenységek szintén engedélykötelesek³⁹.

A *hitelnyújtás fogalma* alatt önálló szerződési formát határoz meg a Hpt., amelynek célja hitelkeret rendelkezésre tartása az adós részére, illetve kötelezettségvállalás kölcsön-szerződés megkötésére, vagy egyéb hitelművelet végzésére. Ez a meghatározás egybecseng a polgári jogi fogalommal, a Hpt. tehát a közjogi fogalom meghatározásához a magánjogi szabályozást használja fel.⁴⁰ Azonban rögtön az elnevezésben is látható különbség, a polgári jog a bankhitelszerződést, míg a Hpt. – nyilvánvalóan tudatosan – a hitelszerződés megjelölést használja. A magánjogi elnevezés a fejezet címeként használt elnevezésből, a bank- és hitelviszonyok elnevezéséből eredhet, de az alcímként használt elnevezés már hitel- és kölcsön-szerződés. Véleményem szerint, ha összhangba hozzuk a közjogi és magánjogi elnevezést, mindenképpen a magánjogi elnevezés pontosságának a problémája vetődik fel, hiszen hitelnyújtásra nem csak bankok jogosultak, hanem a bank fogalmánál szűlesebb közjogi fogalmi rendszerbe tartozó hitelintézetek (bankok, szakosított hitelintézetek, szövetkezeti hitelintézetek), sőt pénzügyi vállalkozások is jogosultak kölcsön nyújtására. De jogosultak-e hitelnyújtásra a pénzügyi vállalkozások a definíció alapján? Véleményem szerint nem, csak pénzkölcsön nyújtására. Ennek oka az, hogy a hitelnyújtás egyik fogalmi eleme a hitelkeret rendelkezésre tartása, amely pénzforgalmi számla nyújtása nélkül nem lehetséges, viszont pénzforgalmi szolgáltatás nyújtására csak hitelintézet jogosult.⁴¹

Véleményem szerint tehát a pénzügyi intézmény fogalmát kellene használni a magánjogi rendszerben, a Ptk. fogalmi körében. Ennek alapvető indoka, hogy a Ptk. nem alkot magánjogi értelemben vett bankfogalmat, ebben az esetben viszont át kell vennie a közjogi fogalmakat, amelyek nem illeszkednek jelenleg teljes mértékben a szerződéses rendszerbe.⁴²

38 FÖLDES [2003] id. mű 327. o.

39 FÖLDES [2003] id. mű 327. o.: A jogalkotó engedélykötelessé tette a kölcsönzéssel összefüggő technikai teendőket is. V.ö. KÓNYA JUDIT: A vállalkozások bankügyletei, KJK-Kerszöv Kft., Budapest 2001., 33. o.

40 Ptk. 522.§ (1) bek.: *Bankhitelszerződéssel a pénzügyi vállalkozás arra vállalt kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére – a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén – kölcsön-szerződést köt, vagy egyéb hitelműveletet végez.* (2) bek.: *A bankhitelszerződés érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.*

41 Hpt. 5.§ (2) bek., b) pont: *Kizárólag hitelintézet jogosult pénzforgalmi szolgáltatások nyújtására, ha a törvény eltérően nem rendelkezik. A pénzforgalmi szolgáltatások fogalmát a Hpt. 2. sz. melléklet 1.9. pontja határozza meg. Pénzforgalmi szolgáltatás külön jogszabály szerint a pénzforgalom körében nyújtott szolgáltatások összessége, ideértve elsősorban a pénzforgalmi számlavezetést, a fizetési megbízások teljesítését, továbbá a nemzetközi fizetési forgalom lebonyolítását.*

42 Érdemes rámutatni arra, hogy ezt a problémát nem oldja fel a Ptk. kodifikációja sem, elnevezésében továbbra is a bank és hitelviszonyok elnevezést használja a jogalkotó.

A hitelszerződés megkötésének a célja a kölcsönszerződés kötése, vagy egyéb hitelművelet végzése. Mind a Hpt., mind a Ptk. szabályozása azt sugallja, hogy a hitelszerződés a kölcsönszerződéstől elkülönülő szerződésfajta, a kölcsönök tényleges nyújtásával a hitelszerződés megszűnik, az annak alapján kötött kölcsönszerződések azonban önálló életet élnek a Ptk. magyarázata szerint.⁴³

Ez a jelenlegi banki gyakorlat alapján nem válik ketté, általában egy szerződésbe foglalással történik meg a hitel- és kölcsönszerződés megkötése, vagy csak hitelszerződés kötése jön létre, ennek alapján folyósítják a kölcsönt, és nem kötnek külön kölcsönszerződést. Az ügyletnek a gyakorlatban történő szétválasztása több jogi problémát vet fel. Így például a hitelszerződéshez kötött zálogjogszerződések kérdését: azaz, ha megszűnne a hitelszerződés a kölcsön folyósításával, akkor ez hogyan hat ki a zálogjogok létre.⁴⁴ Az egyéb hitelműveletek értelmezéséhez sem a Hpt. szabályozása, sem a Ptk. magyarázata nem ad iránymutatást.⁴⁵ Egyes szakírók oldalmi álláspontok szerint ilyenek minősül például a váltók leszámítolása vagy a kölcsönnyújtás.⁴⁶ Erre azonban semmilyen jogszabályi utalást nem találunk.

A pénzkölcsön fogalma közjogi értelemben a polgári jogi kölcsönszerződés fogalmától függ. A pénzkölcsön fogalmát a Hpt. kitágítja, és fogalmi körébe vonja a Ptk.-ban nem szabályozott atipikus szerződéseket.⁴⁷ (Ilyenek a korábban említett faktoring, forreftírozás, repoügylet, illetve önálló zálogjog vásárlása.)

A közjogi és a magánjogi szabályozás között hasonlóságot a kölcsönnyújtás meghatározásánál találunk.⁴⁸ A Hpt. értelmében a kölcsön a hitelező és az adós között létesített hitel-, illetőleg kölcsönszerződés alapján a pénzösszeg rendelkezésre bocsátása, amelyet az adós kamat ellenében vagy anélkül köteles a szerződésben megállapított időpontban visszafizetni. A magánjogi szabályozás és a közjogi szabályozás eltérése azonban szembevetendő. Míg a Hpt. szabálya a kölcsönjogviszony létrejöttét – nagyon helyesen – hitel és kölcsönszerződés alapján is lehetővé teszi, addig a Ptk. szabályai vitathatóan csak kölcsönszerződésről szólnak.⁴⁹

A közjogi szabályozás célja, hogy minél tágabban határozza meg a kölcsönügylet fogalmát, ezáltal minél több ügyletet vonjon be az engedélykötelezettség körébe. Mindezen elv figyelembe vételével kölcsönügyletnek minősíti azokat az ügyleteket is, ahol a hitelező nemcsak pénzügyi intézmény, hanem bárki lehet, illetve a kamat nélküli ingyenes ügyleteket is. (Nyilvánvaló, hogy a pénzügyi szolgáltatássá váláshoz szükségesek a korábban említett törvényi feltételek is!)

A Ptk. szintén nem köti ki a szerződő felek személyét és a kamat felszámítását, hanem a kamatozó ügyleteket speciális kölcsönügyletnek, bankkölcsönnek minősíti.⁵⁰ Azonban

43 GELLÉRT Gy. [2007] id. mű 1882–1883. o.

44 KÓNYA [2001] id. mű 32. o.

45 KÓNYA [2001] id. mű 32. o.

46 FÖLDES [2003] id. mű 326. o.

47 FÖLDES [2003] id. mű 326. o.

48 Ptk. 523.§ (1) bek.: *Kölcsönszerződés alapján a pénzügyi intézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzeszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.* (2) bek.: *Ha a hitelező pénzügyi intézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában –, az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).*

49 KÓNYA [2001] id. mű 32. o.

50 BARTA JUDIT-FAZEKAS JUDIT-HARSÁNYI GYÖRGYI-KOVÁCS ISTVÁN-MISKOLCZI BODNÁR PÉTER-UJVÁRINÉ ANTAL EDIT (szerk.: MISKOLCZI BODNÁR PÉTER): *Üzleti szerződések, UNIÓ Kft., Budapest 2005., 339–343. o.*

– amint korábban említettem – a fogalomhasználat itt is rossz a magánjogi szabályozásban, mivel a Ptk. rendszeréhez tartozó fogalmat, a pénzügyi fogalmát használja, és ezért rosszul definiálja a pénzügyi intézmények által nyújtandó kölcsön fogalmát. Másrészt, a közjogi bankfogalom eltérése miatt, a korábban elmondottak szerint megtevesztő a bankkölcsön fogalmának a használata is.

A pénzkölcsön nyújtásának közjogi fogalmából a jogalkotó egyes speciális kölcsönügyleteket kizár, illetve a kereskedelmi hitelt, jellegéből adódóan, nem minősíti pénzügyi szolgáltatásnak.⁵¹ A kereskedelmi hitel az áru és szolgáltatás ellenértékének a megfizetését jelenti akként, hogy a materiális és a pénzügyi teljesítés nem egy időpontban történik, előlegfizetéskor a vevő, halasztott fizetés esetén az eladó hitelez az ügyletet.⁵² A kölcsönnyújtó oldaláról megközelítve, a jogalkotó nem tekinti pénzkölcsön nyújtásának az eseti munkáltatói kölcsönt, a biztosító által nyújtott kötvénykölcsönt, az önkormányzati lakáscélú vagy szociális kölcsönt, anya és leányvállalat, illetve a leányvállalatok közötti pénzügyi műveleteket.⁵³

Úgy tűnik, a kivételek között nem találunk egyetlen faktoringtípusú ügyletet sem, azonban a legutóbbi, anya-leányvállalati viszony vonatkozásában egy új fogalmat használ a jogalkotó, a *pénzügyi művelet fogalmát*, amely tágabb fogalom, mint a pénzkölcsönnyújtás fogalma. A PSZÁF-állásfoglalások alapján a pénzügyi műveleteket olyan pénzügyi tevékenységnek kell tekintenünk, amelyet a törvény nem minősít pénzügyi szolgáltatásnak, mivel azt zárt körben anya- és leányvállalat, illetve leányvállalatok között végzik.⁵⁴ Egyébként a pénzügyi műveletek alatt természetesen a pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket is értjük.

Mindebből következik, hogy a pénzügyi művelet fogalmi körébe beletartozik a faktoringtevékenység is. Megállapítható tehát, hogy a fentiek szerinti zárt körben üzletszerűen folytatható faktoringtevékenység engedélykötelezettség nélkül, és nem csak pénzügyi intézmények számára. Ezt a kivételes kört véleményem szerint további esetkörrel kellene bővíteni, amely nem sértené a pénzpiac biztonságát.

Ilyen kivételt érdemlő eset, amikor egy vállalkozás azzal a céllal vásárol követelést, hogy azt beszámítsa a tartozásába. Ebben az esetben nincs szó a követelés kezeléséről, sem hitelnyújtásról, sem egyéb szolgáltatásról, hiszen a cél a követelés végleges megvásárlása.

51 Hpt. 2. sz. melléklet I. 10.4. pontja:

Nem minősül pénzkölcsön nyújtásnak

- a) a munkáltató által a munkavállaló részére szociális céllal – esetileg – adott kölcsön,
- b) az egymással áruszállítási vagy szolgáltatási jogviszonyban álló vállalkozások vagy természetes személyek által e jogviszonyra tekintettel adott halasztott fizetés vagy előleg, ide nem értve a hitelintézet által kötött ilyen ügyleteket,
- c) a biztosítóintézet által az életbiztosítási kötvény tulajdonosának nyújtott kötvénykölcsön,
- d) az önkormányzat által adott lakáscélú vagy szociális kölcsön,
- f) anyavállalatnak leányvállalatokkal, illetőleg ez utóbbiak egymás közötti, a likviditás biztosítása érdekében közösen végrehajtott pénzügyi művelete, ide nem értve a pénzügyi intézmény által kötött ilyen ügyletet.

52 FÖLDES [2003] id. mű 327. o.

53 A Hpt. 2. sz. melléklet III. 38–39. pontjában az értelmező rendelkezések között határozza meg az anyavállalat és a leányvállalat fogalmát. Eszerint: *anyavállalat minden olyan vállalkozás, amely egy másik vállalkozás működése ellenőrző befolyást gyakorol. Leányvállalat minden olyan vállalkozás, amelynek működésére egy másik vállalkozás ellenőrző befolyást gyakorol. A leányvállalat valamennyi leányvállalatát az anyavállalat leányvállalatának kell tekinteni.*

54 www.pszaf.hu 60. o., 76. o.

lása a beszámítás érdekében. Ez a gyakorlatban is működik ún. körengedményezés révén, ahol két-három, illetve többszereplős engedményezések sorozata révén valósul meg a beszámítás, és a követelések ellenértékét nem pénzben, hanem az egyik követelés ellenértékét egy másik követelés engedményezésével fizetik ki. Sok esetben ez a tevékenység váltóban megtestesülő követelések forгатásával, illetve engedményezésével valósul meg, „váltókör” elnevezéssel. Ezt a konstrukciót megengedhető kivételként engedélyezni kellene nem csak pénzügyi intézmények számára is, hiszen ez nagy mértékben csökkentené a körbetartozást, és növelné a vállalkozások likviditását. Szerintem ez jelenleg sem tekinthető faktoringtevékenységnek a korábban az üzletszerűség fogalmánál kifejtettek miatt. (Álláspontom nem találkozik a felügyeletével, mivel a PSZÁF egyik eseti jellegű állásfoglalásában kifejti el- lenkező véleményét.⁵⁵)

Az egy külön kérdés, hogy a körengedményezést szervező vállalkozások vagy cégek tevékenysége engedélyköteles-e. Szerintem ez nem pénzügyi szolgáltatás, ezért nem is ér- vényes rá az engedélykötelezettség. Nem végeznek ügynöki tevékenységet pénzügyi in- tézmény számára vagy annak nevében, sem a bankközi piacon. Akik számára megszerve- zik, közvetítik az engedményezéseket, azok nem pénzügyi vállalkozások, tehát a látszólag pénzügyi tevékenységnek minősülő, rendszeresen, nyereségre törekvően végzett szolgálta- tás nem minősülhet pénzügyi szolgáltatásnak a jelenlegi szabályozás alapján. A közvetítói szerepen kívül pedig egyéb tevékenységet nem lát el a körengedményezés szervezője. Itt azonban a pénzügyi biztonság érdekében szigorúbb szabályozást kellene alkalmazni, és a körengedményezések szervezőjének a tevékenységét engedélykötelessé kellene tenni, hogy arra csak pénzügyi intézmény legyen jogosult.

A faktoring fogalmát a pénzkölcsönnyújtás fogalmán belül találjuk meg.⁵⁶ A definíció a faktoring és forfetirozás fogalmát egy komplex szolgáltatásként ragadja meg, amely magá- ban foglalja a finanszírozást (megelőlegezés, leszámítolás), a követelések nyilvántartását, a követelések beszedését, illetve a követelések kockázatának átvállalását. A törvényi fogalom alapján rögzítenünk kell, hogy a fogalom tartalmaz kötelező tartalmi elemeket, illetve eshe- tőleges szolgáltatásokat.

Kötelező tartalmi elem a finanszírozás, amely lehet végleges jellegű (vétélár), illetve előlegjellegű. Az eshetőleges szolgáltatás a követelések kockázatának az átvállalása, a kö- vetelések nyilvántartása és a követelések beszedése.

A törvényi fogalom egyaránt a követelésvásárlás fogalmán belül helyezi el a faktoring- és forfetirozási tevékenységet. Ezt azért is fontos rögzíteni, mivel véleményem szerint a követel- ésvásárlás fogalma tágabb fogalom, mint a faktoring, bár sokszor szinonimaként használják a szakirodalomban és a gyakorlatban is. A két ügyletnek ugyanis eltérő a célja: a követelésvásár- lás esetén cél a követelés átruházása, illetve vásárlása végleges jelleggel, míg a faktoring célja a követelésfinanszírozás, azaz elsődlegesen a hitel-, illetve kölcsönelemnek van jelentősége.⁵⁷ A követelés megelőlegezése kifejezés is erre utal, és a törvény szövegéből is az következik, hogy

⁵⁵ www.pszaf.hu 60. o., 52–53. o.

⁵⁶ Hpt. 2. sz. melléklet, Értelmező rendelkezések I. 10.2. b) pontja: *Követelésnek számít – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfetirozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének a nyilvántartását és a kintle- vőségek beszedését ki végzi.*

⁵⁷ SZENTIVÁNYI IVÁN: A faktoring és ami mögötte van, *Gazdaság és Jog* 1/1995., 10. o.

az utóbbi előlegzés képezi a faktoring fogalmi részét. Ez jelentős előrelépés a Pit.-ben meghatározott fogalommal szemben, ahol a követelés megvásárlását, a finanszírozást, és az egyéb szolgáltatásokat a faktoring kötelező tartalmi elemévé tette.⁵⁸

Előremutató továbbá a definíció egyes külföldi jogszabályi rendelkezésekhez képest is. A német és osztrák szabályozás a faktoringot a követelészvásárlással azonosítja, és a tulajdonjog átszállását kötelező tartalmi elemé teszi, hasonlóan a Pit. rendszeréhez. A KWG a faktoringot a pénzkövetelések ellenérték fejében történő megszerzésének tekinti,⁵⁹ míg a BWG áruszállításra vagy szolgáltatásokra szóló követelések felvásárlásának, amelyhez kapcsolódó kötelező szolgáltatás a követelések kockázatának átvállalása – kivéve a hitelbiztosítást –, és a követelések beszedése.⁶⁰

A definíció bizonytalanságát adja azonban többek között a követelészvásárlás kifejezés. Kérdés, hogy ez alatt a követelés eladása is értendő, vagy szigorúan véve, csak a vásárlás. A szakirodalomban fellelhető felfogás szerint a szűkebb értelmezés a helyes, és ennek monetáris politikai szempontja is volt a jogalkotó részéről, azaz – mivel a bankkövetelések döntő többségükben kölcsönügyletekből származnak –, ha ezeket a bankrendszeren kívüli szereplőknek rendszeresen értékesíthetnék, az megbonthatná azt az egyensúlyt, ami a hitelpiac mögött álló bankrendszer és a tőkepiacot jelentő, bankrendszeren kívül állók között kívánatos.⁶¹

Ezzel teljes mértékben nem értek egyet. Ha a szigorú nyelvtani értelmezést vesszük, természetesen csak a követelés megvásárlására kerülhet sor. A gyakorlat azonban ennek ellentmond. A hazai bankok hol nyilvános, hol zártkörű pályázatokon értékesítik kétes követeléseiket, és ugyanezt teszi például egy áttételesen állami tulajdonban levő pénzügyi vállalkozás, a Magyar Követeléskezelő Rt. is. Ezen esetekben egyszer sem lépett fel a PSZÁF, jogosulatlan tevékenységnek minősítve a követeléseledadásokat. Mindenesetre célszerű lenne a fogalom kiterjesztése, azaz követelések vásárlásáról és eladásáról rendelkezni a törvényi definícióban, hasonlóan az Ápt. rendszeréhez,⁶² vagy a követelések adásvétele kifejezést használni, amely magában foglalja az eladást is.

Egyébként sem lehet célja a jogalkotónak, hogy korlátozza a pénzügyi intézményeket a követeléseik értékesítésében. Ezek tömeges, vagy csomagban történő megvásárlása csak pénzügyi intézmény számára lehetséges, és csak egyedi követelések kerülhetnek nem pénzügyi szolgáltatókhoz. Továbbá lehetővé kell tenni, hogy a bankok portfóliójuk tisztítása érdekében eladhassák egyes követeléseiket.

A fogalom használatának megváltoztatása ellen szól a gyakorlati szóhasználatba belevődött követelészvásárlás kifejezés, ezért az a megoldás is célszerű lehet, hogy törvényi értelmezés keretében a fogalmat a követelések eladására is kiterjesztve határozzuk meg.

A követelések eredetét és jellegét nem határozza meg a törvény. Az osztrák banktörvény, illetve a Pit. rendszere egyaránt áruszállításokból és szolgáltatásokból eredő követeléseket

58 Pit. 3.§ (1) bek. b). *Követelések megvásárlása: bármilyen pénzben teljesítendő követelés megvásárlása és azzal összefüggésben fizetés teljesítése a jogosult részére, valamint ezekhez kapcsolódóan az esedékes fizetések nyilvántartása, kintlevőségek beszedése, illetve kockázatvállalás a megrendelő fizetési mulasztása esetére.*

59 KWG 1.§ (3) bek. 2.

60 BWG 1.§ (1) bek. 16.

61 SZENTIVÁNYI id. mű 25. o.

62 23/1979. (VI.28.) MTr. (Vhr.) 41.§ (1) bek.: *Áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása.*

említ, ezzel mintegy leszűkítve a faktorálható követeléseket. Nem indokolt az ilyen jellegű szűkítés, ezért a hatályos szabályozás már nem tér ki a követelés eredetére, az alapjogviszony típuskényszere nem érvényesül.

Nem utal viszont a jogalkotó a követelés jellegére, azaz arra, hogy pénzkövetelésről van szó, és ebben hasonlít az Ápt.-beli, illetve az osztrák jogi megoldásra egyaránt. A Pit. és a német meghatározás kifejezetten kimondja, hogy csak pénzkövetelések faktorálásáról lehet szó. Ez a helyes jogi álláspont azonban valószínűleg azért nem került bele a törvényi definícióba, mivel a pénzkölcsön nyújtása fogalmán belül helyezték el a faktoringot. Ha tehát – utalva a korábban kifejezettekre – az ügylet kikerül a pénzkölcsönnyújtás fogalmából, és önálló pénzügyi szolgáltatási típusként határozzák meg, feltétlenül fontos, hogy a pénzkövetelés megjelölés a fogalom részévé váljon. Erre például jól megfelel a Pit. rendszere, ahol a jogalkotó a *bármilyen pénzben teljesítendő követelés* kifejezést használja.

Nem kapunk a törvényi szabályozástól iránymutatást abban a tekintetben sem, hogy a faktoringügylet csak a le nem járt, vagy a lejárt követelések finanszírozását is jelenti-e, tehát a törvényalkotó nem tesz korlátozást. Nem találunk ilyen megkötést sem az osztrák, sem a német jogban, illetve a korábbi hazai szabályozásban sem.

A szakirodalom nem egységes ebben a tekintetben. Van olyan szakirodalmi felfogás, amely kizár egyes követeléstípusokat a faktoringtevékenységből.⁶³

- vitatott követelések;
- lejárt követelések;
- természetes személyek magánjellegű követelései;
- részletfizetési követelések;
- hosszú (hat hónapon túli) lejáratú követelések.

Ennek jogszabályi alapját sem a hazai, sem a külföldi szabályozásban nem találtam, inkább csak elméleti okfejtésről van szó, amelynek célja a faktoring fogalmának a szűkítése. Egyedül a természetes személyek magánjellegű követeléseinek a faktoringból való kizárásáról található korlátozó szabályokat mind a nemzetközi, mind a belföldi faktoring területén.⁶⁴

Tehát a jogalkotók a hazai és a nemzetközi szabályozásban sem akarták nagy mértékben korlátozni a faktorálók tevékenységét abban, melyek lehetnek a megvásárlásra kerülő követelések. Ezzel szembenálló szakirodalmi felfogás a faktoring fogalmába tartozónak tartja a lejárt követelések megvásárlását is.⁶⁵ Az ügylet természetének megítélésénél a szerző fontosnak tartja, hogy a szerződés tárgya lejárt vagy le nem járt követelés. A le nem járt követelésnél a kölcsönelem hangsúlyos, a megelőlegezési funkció érvényesül, míg a lejárt és kockázat átvállalásával járó követelések esetén az átruházási elem, a dologi jogi jelleg érvényesül, de mindkét típust a faktoringba tartozónak tekinti.

A két felfogás lényegi különbsége tehát az, hogy szűken értelmezzük-e a követelésvásárlás fogalmán belül a faktoring fogalmát a követelések tipizálása révén, vagy a faktoring

63 MARTINKÓ KÁROLY: Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupipőkéje, SALDO Rt., Budapest 2002., 18–19. o.

64 UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. a): *A szállító a faktorra engedményezi vagy engedményezni fogja az olyan adásvételi szerződésből keletkezett kintlevőségeit, amelyek a szállító és vevői által kötött szerződésekből erednek, ha ezek nem olyan szerződések, amelyeknek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg.* Ptk. 328. § (2) bek.: *Nem lehet engedményezni jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja.*

65 SZENTIVÁNYI id. mű 10. o.

minden típusú követelés megvásárlását magában foglalja. A szűkített értelmezés jogszabályi pontosítást igényelne, amely véleményem szerint meghaladja a jelenlegi kereteket, és a Hpt.-n belül nehezen oldható meg.

Kérdés továbbá, hogy kell-e korlátozni a faktoráló társaságok szerződési szabadságát, és csak a le nem járt követelések piacára szorítani a tevékenységüket. Gyakorlati tapasztalat, hogy sok esetben lejárt követelések a tárgyai a finanszírozási jellegű szerződéseknek, hiszen egyes, elsősorban állami nagyvállalatok a lejárat plusz 60–120 napra fizetnek, ami nem teszi kétséssé a követelés megtérülését.

Annyiban osztom az első szakirodalmi felfogást, hogy célszerű lenne a követelésvásárlás, a faktoring és a követeléskezelői, beszedői tevékenység elhatárolása törvényi szinten, de ez mindenképpen meghaladja a jelenlegi jogszabályi kereteket, és felveti egy önálló faktoringtörvény létrehozásának, vagy a magánjogi szabályozás pontosabbá tételének szükségességét.

Amennyiben ez nem valósul meg, továbbra is fenn kell tartani a törvényi definícióban a széles körű értelmezést, ezzel nem korlátozva a faktoringtársaságok többszintű tevékenységét. A szerződési szabadság, illetve a kockázatvállalás figyelembe vételével a faktoringtársaságok eldöntik, hogy a piaci szegmens mely területén lehetnek sikeresek, és személyi-tárgyi feltételeik melyik terület ellátását teszik lehetővé.

A szolgáltatási csomaggal kapcsolatban is eltérő szabályokkal találkozunk a hazai, külföldi és a nemzetközi jogi szabályozásban. Ellentmondás van a Hpt. szabályai és az UNIDROIT Egyezmény szabályrendszere között. A Hpt. szabályozása a finanszírozást – nagyon helyesen – a faktoring kötelező elemének tekinti, míg a többi szolgáltatást esetlegesen kiegészítő elemként fogja fel (kockázatvállalás, követelésnyilvántartás, kintlevőségek beszedése), ezzel mintegy nem is véglegesítve a lehetséges szolgáltatások körét. Ez rendkívül előremutató szabályozást jelent, amely lehetővé teszi, hogy a gyakorlatban működő pénzügyi intézmények bármilyen típusú faktoringszolgáltatást nyújtsanak, vagy a piac igényeinek megfelelően bővítsék ezt a szolgáltatási csomagot.

Ezzel szemben szigorúbb szabályozást alkalmaz az UNIDROIT Egyezmény.⁶⁶ A dokumentum felsorolja a faktoringhoz kapcsolódó szolgáltatásokat (finanszírozás, könyvelés, kintlevőségek beszedése, kockázatvállalás), amelyek közül kettőt kell ellátnia a faktoringtevékenységet végzőnek.

Tehát a finanszírozás a nemzetközi faktoringszabályozásban nem kötelező elem, mivel egyéb szolgáltatás ellátása is kielégíti a faktoring fogalmát. Ez helytelen álláspontja a jogalkotónak, mivel a gyakorlat és a szakirodalom egyaránt rámutat arra, hogy a finanszírozás nélkülözhetetlen eleme az ügyletnek.⁶⁷

Helytelen továbbá az is, hogy két szolgáltatást kell ellátni a felsorolt négy közül. Ennek semmilyen gyakorlati vagy elméleti indokát nem találjuk. Helyesebb lenne – hasonlóan a magyar szabályozáshoz – a finanszírozást kötelező, a többi szolgáltatást választható elem-

66 UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. b): *A faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látnia:*

- a szállító megelőlegzése, ideértve kölcsönöket és előleg folyósítását,
- kintlevőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés),
- kintlevőségek beszedése,
- védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére.

67 MARTINKÓ [2002] id. mű 18–19. o.

mé tenni úgy, hogy ad absurdum csupán a finanszírozási tevékenység megvalósulása is elegendő legyen a faktoringtevékenység végzéséhez, ahogy utal erre a német KWG-ben megvalósuló szabályozás. A német jogi szabályozás nem nevesíti a szolgáltatásokat, csak a finanszírozási jelleget emeli ki.

3. ÖSSZEZÉS

Összegezve tehát: vitatott a faktoring helye a pénzügyi szolgáltatásokon belül. A Hpt.-beli szabályozás sok tekintetben előremutató, de pontosításra szorul. Fontos lenne önálló pénzügyi szolgáltatásként megfogalmazni a faktoringtevékenységet, kiemelve a pénzkölcsönnyújtás fogalmi köréből. El kellene határolni a hazai szabályozásban a követelésvásárlás fogalmát a faktoringtevékenységtől és a követeléskezeléstől, a követelésvásárlást pedig kiegészíteni a követeléseladási tevékenységgel, ezáltal legálisan lehetővé tenni, hogy a pénzügyi intézmények értékesíthessék a követeléseiket.

Lehetővé kellene tenni egyes különleges esetekben a nem pénzügyi intézmények és nem anya-leányvállalati viszonyban levő gazdálkodó szervezetek számára a rendszeres követelésekengedményezést, kifejezett törvényi felhatalmazással, mivel a gyakorlatban e tekintetben nagyfokú bizonytalanság uralkodik.